

ט"ז בחשוון תשע"ג
01 בנובמבר 2012
תיק מס' 72099

פסק דין ביניים

בעניין שבין

תובע

לבין

נתבע

א. תמצית העובדות והתביעות

לאור רגישות הנושא, לא יפורסמו פרטי התביעה והרקע העובדתי. התביעה מתייחסת לביטוי "מתעסק עם קטינים" שנאמר ביחס לאדם ברבים. הסעדים אותם מבקש התובע הם:
התנצלות של הנתבע בפני הרבים.
פרסום התנצלות בכתב למשך שבועיים בלוח המודעות.
פיצוי כספי של 10,000 ₪.

ב. בושת דברים והוצאת שם רע

על פי עיקר הדין, המבייש חברו בדברים בלבד, פטור. וכך נפסק בשו"ע חושן משפט סימן תכ סעיף לח:
רקק בחבירו, חייב. אבל רקק בבגדיו, או שביישו בדברים, פטור;
עם זאת, פוסקי הדורות התייחסו בחומרה לפגיעה בכבודו של אדם, וכך כתב הבי"י סימן תכ:
כתב רב שרירא גאון המבייש את חבירו בדברים מנדין אותו עד שיפייס המבוייש כראוי לפי כבודו.

כך כתב הרא"ש בפרק החובל (סי' טו) בשם רב שרירא (תשוה"ג שע"ת סי' ח) וכתב עליו ומסתברא דיותר בושת דברים מבושת של חבלה דאין דבר גדול כלשון הרע ודבה שאדם מוציא על חברו עכ"ל.

וכן כתב עוד הרא"ש בכלל ק"א (סי' ט) וז"ל שנו חכמים (בי"ק צא.) ביישו בדברים פטור אמנם נהגו בכל מקומות ישראל לעשות תקנה וסייג לדבר כפי בעלי לשון ולקנוס המבייש הכל לפי הענין וכן יעשו בית דין בכל ענין לפי הראוי הכל לפי המבייש והמתבייש עכ"ל:

וברמב"ם, פרק ג' מהלכות חובל ומזיק ה"ה, לאחר הדין שבושת דברים פטור, כתב:

ויש לבית דין בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו.

וכן נפסק בשו"ע (שם):

ויש לבית דין בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו. ויש אומרים שמנדין אותו עד שיפייס המבייש.

הגה: וי"א דמכין אותו מכת מרדות (בי"י ס"א א' בשם מרדכי פרק הזהב).

והמוציא שם רע על חברו, הוי בכלל המבייש בדברים (פסקי מהרא"י סי' רי"ב ות"ה סימן ש"ז).

ג. תוכן הביוש או הלשון הרע

הרמ"א הביא מחלוקת הפוסקים, מה הדין כאשר אדם יכול לתרץ דבריו ומבקש לפרשם באופן שאין בו לשון הרע:

האומר לחבירו: פסול אתה, י"א דיכול לתרץ דפסול משום קורבה קאמר ואין זה ביוש (מהרי"ו סימן נ"ט כ"ח/). ויש חולקין (מהר"ם מריזבורג).

בחוות יאיר (סימן ס"ה), קבע שהכלל הוא, כפי הכרעת המהרש"ל (בבא קמא, סימן נב), ש"הכל הולך אחר לשון השומעים".

ולענין ביוש שאין בו לשון הרע, כתב המהרש"ל (ים של שלמה בבא קמא פרק ח סימן מב)

ומ"מ אם המתחיל אמר לו טמא מטומא, או עזות פנים, או נבל, או שקרן, או זיפן, או ריק, **בכל אותם הדברים אין בהן דין הוצאת שם רע, רק שמוטל על נשמת המחרף לפייסו.** אבל אין כח ביד ב"ד לכופו אותו, אם לא שמורגל בכך, לבייש הבריות, או משום גדר וסייג, כאשר כתב הרא"ש לעיל.

וכן הכריע בחוות יאיר:

טמא מטומאה, ריק, שקרן, זייפן, נבל, עזות פנים, חצוף - אין בהם דין בושת ע"פ הדין רק לצאת ידי שמים או משום מיגדר מילתא.

דהיינו, לדוגמה, אם אדם יצעק על חברו בצורה פוגענית ויכנה אותו בכינויי גנאי, אך לא יתלה בו דופי של פסול שעבר עבירה מסוימת, אינו בדין 'בושת דברים', שהמנהג "מעיקר הדין" לעונשו כאמור בשו"ע.

ונראה שיסוד הדברים הוא שהסיבה לחיוב ממון בבושת דברים היא מן הסברא שכתב הרא"ש בפסקים (הדברים הובאו לעיל): "ומסתברא דיותר בושת דברים מבושת של חבלה דאין דבר גדול כלשון הרע ודבה שאדם מוציא על חברו". סברא זו נכונה ביחס ללשון הרע והוצאת דיבה, אך לא בהכרח ביחס לביוש שאין בו לשון הרע. בנוסף, מסתבר שהחומרא בלשון הרע על פני ביוש היא שבלשון הרע עובר משום "לא תלך רכיל בעמך".

לעומת זאת, מדברי הרא"ש בתשובה והרמב"ם שהבאנו לעיל, שבסיס החיוב הוא סמכותו של בית הדין 'לגדור גדר', משמע שאין להבחין באופן חד בין סוגי הביוש, והכול לפי הצורך. אך ההבדל הוא, שדברי הרמב"ם יוצרים אפשרות היוצאת מגדר הדין הבסיסי, ואינה מבוססת על זכויותיו של המבויש אלא על הצורך לקיים חברה מוסרית. על כן, בית הדין יחייב בביוש רק אם יש צורך "לגדור".

על כן הכרעת החוות יאיר היא, ש"מן הדין", מחייבים רק בלשון הרע, אך שלא מעיקר הדין, ניתן לחייב גם בביוש, וזאת על פי הרמב"ם.

נראה להוסיף ולהסביר, שחכמים לא הרחיבו את הענישה על כל התנהגות לא ראויה בין אדם לחבירו, אלא רק על פגיעה חמורה שתולה בנשוא הדברים פגם אישי חמור, אך על עצם הבושה לא ראו הפוסקים לענוש בידי אדם. הרי אי אפשר לנהל חברה מתוקנת כאשר כל אמירה לא ראויה יכולה להפוך לעילה לתביעה משפטית.

חשוב לציין, שגם בביוש שאין בו לשון הרע, כמובן קיימת חובה אישית לפייס את חברו ולרצות אותו, וכפי שפסק הרמב"ם בהלכות תשובה, (ב, ט) "אבל עבירות שבין אדם לחברו... אפילו לא הקניט את חברו אלא בדברים, צריך לפייסו ולפגוע בו עד שימחל לו".

מדברי המרש"ל (ים של שלמה בבא קמא פרק ח סימן נב) עולה, שהחיוב הוא גם ברמיזה על חשד בעבירה, ולא רק באמירה חד משמעית שפלוגי חוטא, שכך כתב:

והיכא שיצא קול על אשה שזנתה במקום אחר, ששמה סוריא, או טבריא, וקרא אח"כ לזה האשה סוריא או טבריא. ואמר, לא כוונתי לזה החרוף.

נראה, מאחר שיצא כבר הקול עליה, שהיא נחשדת באותה מקום, א"כ הוה כאילו אמר לה להדיא. דהא עיקר הטעם מחמת ביוש הוא, וכבר נתלבנה ונתביישת ברבים.

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' חייא Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.

ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem עמותה רשומה מס' 580120780 עמוד 3 מתוך 10
טל' 02-5371485 Tel פקס 02-5379626 Fax www.eretzhemdah.org
beitdin@eretzhemdah.org

Founders: The Bellows Family Chicago, Illinois

דהיינו, למרות שאין ידע ברור שפלוגית זינתה, אזכור שם המקום, הרי הוא בכלל בושת דברים כזו שהמנהג לחייב בה בפיצוי, כיוון שיש בדבר ביוש.

ד. התייחסות לביטוי הפוגע בענייננו

לטענת התובע, משמעות הביטוי שנאמר על ידי הנתבע הוא ייחוס של מעשים אסורים. הנתבע טען שתוכן דבריו הוא ביקורת על התנהלות מוכרת של התובע – קשר רב עם צעירים – אך לא ייחס לו מעשים אסורים. לפי דברי הנתבע, לא רק שאין בדברים משום לשון הרע, אלא לכאורה אין בהם גם משום בושת כלל.

לדעת בית הדין "מתעסק עם קטינים", הוא ביטוי פוגע, שכפי שהוא מתפרש בלשון סתם בני אדם, מטרתו היא לייחס זיקה למעשים אסורים אלא רק למעשים המותרים על פי דין. בשפה המדוברת – התעסקות עם ילדים – ובמיוחד בהקשר ביקורתי, רומז באופן עבה למעשים אסורים. כל שכן הדברים, כאשר השימוש הוא במילה 'קטינים' – רומז לעניין המשפטי שנעשה בו שימוש לעניינים פליליים חמורים. על כן, המשמעות העולה מהביטוי "מתעסק עם קטינים", שונה בתכלית מהמשמעות העולה מביטוי "מנדנד לצעירים".

/הושמט/

בכל מקרה, אם לנתבע חשד ביחס להתנהגות התובע, והוא חושש לפגיעה במאן דהו, עליו לפנות לגורמים המתאימים – משטרת ישראל ושאר הרשויות.

ה. לשון הרע, בתגובה ללשון הרע

התובע טען, בהתייחס לתביעה שכנגד, שהוא היה פגוע ביותר, ודבר זה גרם לו לתגובה מיידית לכך שהנתבע לא הגיע לבית הדין וכתביבת המכתב שיש בו הצגת הנתבע כסרבן דינא. יש לדון האם העובדה שהדברים נעשו כתגובה, ובמצב של פגיעות, פוטרת את הנתבע מאחריות.

כתב המרדכי בהגהות קדושין וכן נפסק ברמ"א חושן משפט סימן תכא סעיף יג:

אם התחיל האחד, השני פטור, שיש לו רשות לשני לחבול בו כדי להציל עצמו. וכן הוא לענין גידופים וביושים, המתחיל פורע הקנס (הגהות מרדכי דקידושין).

דהיינו, יש מצבים שאם אדם הגיב לפגיעה בו, יש לחייב רק את המתחיל, ולא את המגיב. בפוסקים עולים שני שיקולים המתירים תגובה, או לפחות פוטרים מחיוב: הראשון הוא תגובה למטרת הצלה. טעם זה שייך בנוק פיזי בשעת קטטה. ובנוסף, מובא טעם נוסף, והוא שיש לפטור אדם שפועל מחמת

שהוא נפגע, ומגיב "כי יחס לבבו". טעם זה מובא ברמ"א (שם) בעניין גידוף מילולי שבא בתגובה להכאה פיזית:

המכה חבירו, וחבירו קראו ממזר, פטור, שנאמר: והיה כי יחס לבבו וגוי' (דברים יט, ו).

לכאורה טעם זה, שייך כמובן גם ב'גידופים וביושים' הדדיים, כמובן.

אך בים של שלמה, מבואר, שרק בתגובה להכאה יש את הפטור של "כי יחס לבבו", אך בגידופים הדדיים, אין פטור זה. אלא שאם כנגד מילת גנאי אחת, הגיב השני במילת גנאי אחת – אז יש "לקזז" את התביעות: "לפי הנראה, הראשון מחויב יותר לבקש כפרה עליו, ולפייסו. אם רוצה להיות יוצא ידי שמים, מן השני, דלבא מירתח רתח".

ומטעם נוסף אין פטור בנדון דידן, שכן אם חלף זמן, אין הצדקה ופטור על התנהגות שכזו. ובחוות יאיר (סימן סה), קצב את הזמן:

המשך זמן דיכי יחס לבבו' בהכאה שאין בו חבלה והוי רק צער לפי שעה זמנו עד הלילה כי שינה מפיגה כעסו.

ובהמשך הדברים העלה החוות יאיר אפשרות, שגם ביום המחרת עדיין קיים טעם זה.

בכל אופן בנדון דידן, שהמכתב יצא פרק זמן של כשלושה שבועות לאחר האירוע הראשון, אין פטור של "כי יחס לבבו".

עם זאת, אין הצדקה לדון את פעולתו בחומרה יתרה, שכן היא נעשתה במסגרת מאמציו לנקות את שמו בעניין העלבון שהטיח בו. כמו כן, אין להשוות את העלבון בהאשמות התובע את הנתבע לעלבון שיש בחשדות אותם העלה הנתבע על התובע.

1. סמכות בית הדין לחייב תשלום כספי

למרות שמעיקר הדין אין תשלום ממון בבושת דברים, כפי שראינו בשו"ע, הפוסקים איפשרו הטלת סנקציות של נידוי עד שירצה את חבירו ומלקות על עבירה זו. כיום אין מנדים, ואין מלקים את העובר על דברי התורה.

מצאנו בפוסקים שהיה מנהג בישראל לחייב ממון על בושת דברים, וכך גם הרא"ש בתשובותיו (כלל קא סי' ט):

וכך שנו חז"ל: ביישו בדברים, פטור. אמנם נהגו בכל מקומות מושבות ישראל לעשות תקנה וסייג לדבר, להטיל חכה בפי בעלי לשון, ולקנוס המבייש, הכל לפי הענין; וכן יעשו בית דין, בכל ענין לפי הראוי, הכל לפי המבייש והמתבייש.

וכן המהרש"ל בים של שלמה (בב"ק סימן מט), דן בפדיון המלקות בתשלום כספי.

מקור נוסף לחיוב, הוא סמכות כללית של בית דין של תורה, לקנוס משום מגדר מילתא. וכן נפסק בשו"ע (חוי"מ ב, א):

כל בית דין, אפילו אינם סמוכים בארץ ישראל, אם רואים שהעם פרוצים בעבירות (ושהוא צורך שעה), היו דנין בין מיתה בין ממון, בין כל דיני עונש... וכל מעשיהם יהיו לשם שמים; ודוקא גדול הדור, או טובי העיר שהמחוס בית דין עליהם.

מדברי הרא"ש והמהרש"ל משמע שחיוב הממון על בושת דברים, נהג כדבר שבשגרה. וכן נפסק בשו"ע סימן תכ סעיף לח:

ויש לבית דין בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו. ויש אומרים שמנדין אותו עד שיפייס המבוייש.

לבית דין זה, ניתנה על ידי הצדדים שחתמו על הסכם הבוררות, סמכות רחבה להכריע בסכסוך: "על פי הדין או לפשרה, לפי שיקול דעתו" של בית הדין. במסגרת הפשרה לבית הדין אפשרות לכפות חיוב ממון גם כאשר לאדם יש חובה לרצות את חבירו.

על כן, לבית הדין סמכות לחייב ממון על בושת דברים. עם זאת, על בית הדין להפעיל סמכות זו בשיקול דעת.

ז. פגיעת התובע בשמו הטוב של הנתבע

התובע הודה בכך שטעה במכתבו הפוגע בו הציג את הנתבע כסרבן דינא, והתנצל על כך בפני בית הדין. בפגיעות מסוג זה לא נהוג לחייב פיצוי כספי, עם זאת, בהכרעת הדין להלן יידרש התובע להתנצל במסגרת דומה לזו בה פגע בנתבע.

ח. חיוב ממון בנדון דידן

קבענו, שהתנהגותו של הנתבע הייתה אסורה. למרות זאת, לדעת בית הדין, אין זה נכון בנדון דידן לבית הדין לחייב ממון. נחזור ונציין, שאין מדובר כאן על נזק ממוני, בו החיוב הוא מעיקר הדין. אלא כפי שהבהרנו לעיל, הטלת החיוב נתונה לשיקול דעת בית הדין.

לדעת בית הדין, במקרה זה יש לחייב התנצלות פומבית אך אין מקום לחיוב ממון וזאת מחמת מספר שיקולים:

א. בדבריו הפוגעים של הנתבע לא נאמר במפורש שהתובע עושה מעשי איסור.

למרות שברור שמילים אלו רומזות לאותם מעשים, ההבנה הפשוטה היא, שהנתבע התכוון להכלים פניו של הנתבע ואולי אף להעלות חשדות נגדו, אך לאור סגנון הדברים – אין בסיס לפרשנות כאילו הנתבע יודע דברים קונקרטיים חמורים על הנתבע והוא מבקש לפרסם אותם בציבור.

הדבר שונה מהעלאת החשד שבדברי המהרש"ל. שכן, שם מדובר על אישה שהייתה חשודה בדבר – דהיינו שהיה עליה קול שעברה עבירה במקום פלוני. אך כאן לפי הבנת בית הדין, אין בדבר משום הטלת חשד אמיתי, אלא ביוש בדבר שיש בו איסור.

ב. גם התובע, פעל שלא כדין, בפרסום המכתב כנגד הנתבע.

ג. את הנזק שנגרם לצדדים ניתן לתקן באופן עיקרי על ידי פרסום הבהרה והתנצלות. מכיוון שחלק גדול מהאפשרות לחייב קשור למיגדר מילתא, דומה שיש בבושה לנתבע של עמידה בפני בית הדין כנתבע, החלטת בית הדין שניתנה בפני הצדדים (שלא כדרכנו) שיש דופי בהתנהגותו, ותליית מכתב התנצלות בלוח המודעות של המוסד בו אמר את הדברים, משום הרתעה מספקת לו ולאחרים.

לאור האמור, אנו לא רואים מקום לחיוב ממון במקרה זה את מי מהצדדים.

ט. חובת ההתנצלות וההבהרה

הנתבע בדבריו, רמז למעשי איסור, וזאת ללא ביסוס. בבית הדין הנתבע הודה שהדברים נאמרו ללא ביסוס עובדתי. הוסכם, שאילו היה חשד אמיתי, יש לבררו בדרכים אחרות.

יתר על כן, הנתבע טען שהשומעים לא ראו באמור הטלת חשד איסור. לדעת בית הדין ניסוח הדברים כן רומזים לחשד, על כן על הנתבע להבהיר את תוכן דבריו כפי שהוא הבין אותם וכפי שלטענתו התכוון.

חובת ההבהרה וההתנצלות, מחויבת מסברא, וגם בהלכה מצאנו שחייבו חכמים את המבייש להתנצל (ראה ים של שלמה, בבא קמא ח, מט).

חשוב לציין, שאנו רואים הבחנה מהותית, בין הפגיעה של הנתבע בתובע – שהיא חמורה ביותר, לבין הפגיעה של התובע בנתבע, אותה יש לדון בצורה מתונה, וזאת בלא תלות בשם הטוב שיש לכל אחד מן הצדדים. מבחינת תוכנו, הפגם שתלה התובע בנתבע אינו דומה בחומרתו לפגם החמור שביקש הנתבע לייחס לתובע, וכמו כן, הדברים של התובע נעשו במהלך מאמץ להגן על שמו הטוב. הבדלים אלה באו לידי ביטוי בפסק הדין.

התנצלות הנתבע

על הנתבע לפרסם בלוח המודעות בכתב את הדברים הבאים. עליו לחתום על הפרסום בחתימת ידו.

הבהרה והתנצלות:

לכל מאן דבעי.

ב.... אמרתי משפט ממנו השתמע שאני מייחס לפלוני התנהגות אסורה.

אני רוצה להבהיר שהדברים לא התבססו על מידע כלשהו לגבי התנהגות אסורה.

חילוקי דעות ביני לבינו אינן מצדיקים ביושו ברבים ובוודאי בתחום רגיש.

אני מתנצל שדיברתי בצורה לא אחראית ובאופן שבייש את פלוני ברבים ואני מבקש את סליחתו על כך.

חתימה בכתב יד

באחריותו של התובע לדאוג לכך שהמודעה תישאר מפורסמת על גבי לוח המודעות, במשך 14 יום, ואם היא תוסר על ידי מאן דהו, עליו לחזור ולתלות מודעה חלופית זהה.

התנצלות הנתבע:

הנתבע יפרסם את הנוסח הבא. עליו לחתום על הפרסום בחתימת ידו:

הבהרה והתנצלות

בסוף חודש אייר פרסמתי מכתב ממנו עלה שפלוני סרב להגיע לדין תורה בו תבעתי אותו על פגיעה בשמי הטוב. התברר שפלוני שלח מכתב קודם לקיום הדיון, שהוא מבקש לקיים את הדיון בבית דין אחר של תורה.

אני מתנצל, שמיהרתי לפרסם את דבר אי הגיעו לדיון בבית הדין הראשון.

חתימה בכתב יד

התובע יפרסם הודעה זו, במשך שבת אחת, במקביל לשבוע השני בו תפורסם הודעת ההתנצלות על ידי מר פלוני.

החלטה:

1. על הנתבע לפרסם מודעת הבהרה והתנצלות כמפורט בפסק הדין, סעיף יב. עליו להתחיל לפרסם את ההודעה תוך 7 ימים ממתן פסק הדין.
2. באם הנתבע לא יקיים את חובתו שבסעיף לעיל, הוא עלול לשלם לתובע עד סך של 1,500 ₪, כפי שייקבע על ידי בית הדין.
3. נטל הראיה לקיום פסק הדין – הוא על הנתבע.
4. על התובע לפרסם את ההתנצלות כמפורט בפסק הדין, סעיף יד.
5. אין צו להוצאות.
6. פסק הדין ניתן ביום חמישי ט"ז בחשון תשע"ג, 01 בנובמבר 2012.

הרב סיני לוי

הרב דניאל מן, אב"ד

הרב עופר לבנת

Eretz Hemdah - Gazit
Rabbinical Courts

ארץ חמדה - גזית
רשת בתי דין

משרד ראשי: רח' ברוריה 2 / פינת ר' חייא. Main Office: 2 Brurya St. corner of Rav Chiya St.
ת.ד. 8178 ירושלים 91080 P.O.B 8178 Jerusalem עמותה רשומה מס' 580120780 עמוד 10 מתוך 10
טל' 02-5371485 Tel פקס 02-5379626 Fax beitdin@eretzhemdah.org www.eretzhemdah.org

Founders: The Bellows Family Chicago, Illinois